

2018 – DOSARELE PATRIMONIULUI (XI): Moara din Gales e cu noroc?

Gura Rîului cel mai mare centru de piuărit și jogărit –
Vina stă în prima și fundamentală hotărâre de a schimba!

Dosarele patrimoniului (XI)

Anul european al patrimoniului
2018

Romanian Villages
Explore a village and discover centuries old architecture and traditional ways of life

Moara din Gales nu e monument istoric!

E moară cu noroc?

Tu, Doamne, ... ne-ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă locaș de viețuire

“Tu, Doamne, cu nemărginită înțelepciune, ne-ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă locaș de viețuire”. Cine ar putea contesta această cunoscută zicere, cu care criticul literar Magdalena Popescu a deschis capitolul “*Lumea ca dorință*” din lucrarea “*Slavici*” (1977)? În dorința de a recunoaște adevăratele mărturii ale trecutului, am recitat minunatele nuvele ale fondatorului “Tribunei”, despre care Titu Maiorescu afirma - în “*Scrisoarea către Iacob Negruzzi* - la 23 noiembrie 1876”: «Să nu uităm că Slavici este cel mai capabil scriitor al întregii “Junimi”». Mihai Eminescu afirma în ziarul “*Timpu!*” (28 martie 1882), la apariția volumului “*Novele din popor*”, că: «... dl. I. Slavici publică, întrunite în volum, novelele sale: **Popa Tanda, Gura Satului, O viață pierdută, La crucea din sat, Scormon, Budulea Taichii și Moara cu noroc.** Autorul e de mult cunoscut cititorilor “*Convorbirilor*” și celor ai “*Timpu!*”, mai mult, e cunoscut publicului german și va fi, credem, în curând celui francez, deși se pare că publicul său propriu, pentru care sunt menite, cel românesc, n-a dat atenția cuvenită activității sale literare. E înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție; problemele psihologice pe cari le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești; fiecare din chipurile cari trăiesc și se mișcă în novelele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă în exterior cu țărâna română, în port și vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc și simt ca el.»

Relația om-natură a frământat multe generații, civilizația apei lăsând urme, inclusiv pe teritoriul țării noastre. Din sec. al XIX-lea, când revoluția industrială nu-și făcea simțite efectele, am

moștenit la Sadu vestita hidrocentrală, pe care două comunități ar trebui să o “grijească”, industria turismului trebuind să descopere acest important obiectiv turistic, a cărui valoare nu este încă cunoscută de sădenii și urmașii rășinărenilor, fondatori ai celor 4 cătune din Rîu Sadului. În Țara Oltului și în Mărginimea Sibiului, locuitorii au auzit de vechile “industrii” manufacturiere ale înaintașilor lor. Istoria vechilor mori de apă nu se mai cunoaște, decât în puține locuri, Muzeul de Etnografie Județean Brașov reabilitând o gospodărie țărănească – “**Complexul La Vâltori**” din Lisa - pe care am avut privilegiul să-l vizităm ca model de bună practică, cu o delegație a Primăriei și Consiliului Local Gura Rîului. Ghidul nostru, dna director Ligia Fulga ne-a demonstrat că cu puțină voință și cu fonduri nerambursabile lumea satului poate să-și valorifice “*in situ*” potențialul turistic local. Așa s-a evitat “salvarea” acestor mărturii ale trecutului în muzeele - depozite de colecții, utile dar nu suficiente pentru conservarea civilizației rurale în complexitatea ei. În toate satele situate pe râurile de munte, au existat vechi industrii populare pre-industriale. În sudul Transilvaniei civilizația apei s-a născut în întreg bazinul hidrografic al Oltului, inclusiv pe ultimul afluent (și cel mai important) din cursul mijlociu, Cibinul - leagănul civilizației noastre. În lucrarea de referință pentru istoria industriei casnice - *Pivele și vîltorile din mărginimea Sibiului și de pe valea Sebeșului* (1956) - cercetătorul Cornel Irimie – creatorul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale din Dumbrava Sibiului - scria: «Gura Rîului rămîne (...), cel mai mare centru de puiărit nu numai din zona Mărginimii Sibiului și văii Sebeșului, ci chiar din toată partea de sud a Transilvaniei. Pe apa Cibinului, în sat și mai jos de sat, au existat 19 pive de haine, (...) găsim aci și 3 vîltori duble, 5 pive de ulei și 5 mori, toate în legătură cu pivele de haine, (...) Mulțimea impresionantă a instalațiilor industriale de la Gura Rîului (...) capătă și mai multă greutate prin faptul că aceste instalații au ajuns aici la perfecționări tehnice remarcabile, nemaiîntîlnite în celelalte localități». La 1844, Gura Rîului a fost cel mai puternic centru de jogărit din Mărginimea Sibiului, din cele 200 de joagăre, o treime aparțineau gurenilor; în 1950 mai funcționau 57 de joagăre pe râul Cibin, 19 în vatra satului și 38 pe firul văii, până sub munte. Extragerea uleiului din semințe de in, dovleac și floarea soarelui prin utilizarea pivelor de zdrobit semințele și a teascurilor era o altă ocupație importantă a gurenilor, în 1959 existând aici șase uleiunițe. În prezent mai există, în stare bună de conservare, piua familiei Bârză, care a funcționat cu apă până în 1965, când s-a trecut la acționarea cu energie electrică. Prin vechea tehnologie un litru de ulei se obținea dintr-o felderă (7-8 kg) de semințe. Tot aici se afla și o puiă de haine, aceste vechi instalații fiind păstrate de proprietarii care înțeleg importanța patrimoniului tehnic. În muzeele din țară sunt conservate construcții monumentale provenite din Gura Rîului astfel: în **Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” București**: a) **Complexul de industrii Gura Rîului** (de la Petre Stoichiță) datând din a doua jumătate a secolului XIX; b) **Teasca de ulei** din Gura Rîului (datat la 1794), combinat cu piua din Rășinari. În **Muzeul în Aer Liber „ASTRA” Sibiu**: a) **Joagărul hidraulic cu roată mică** (1910); b) **Joagărul cu cai** (mijlocul secolului XX), c) **Complexul de industrii textile** (piuă și „coșuri” provenite de la Nicolae Hanzu, datând din jurul anului 1900).

Străbunii noștri au înțeles importanța apei, folosind-o liber în scopul îmbunătățirii condițiilor de muncă sau pentru transport. Olanda uimește pentru modul cum a ieșit de sub ape, pompând apa cu ajutorul vântului. Cel mai mare parc mulinologic din Europa este în România, în satul Eftimie

Murgu (Rudăria). Și în Maramureș rezistă vâltorile de apă, folosite pentru spălatul rufelor și covoarelor din gospodăria. Puțini sibieni cunosc faptul că în localitatea Galeș (aparținând de orașul Săliște), există singura moară funcțională, acționată de apă din România. Proprietatea fam. Mănig Dumitru, fondată la 1884, moara mai macină - din ce în ce mai rar - cerealele săliștenilor. Pe Listele Patrimoniului Național din județul Sibiu, regăsim ansamblul textil hidraulic din Gura Rîului nr. 1074, dar moara din Galeș nu este înscrisă! Pe listele patrimoniului nu este înregistrată nicio moară, în sate mai funcționând doar câteva, acționate electric. Ecomuzeul a inclus moara în circuitul atelierelor meșteșugarilor sălișteni, la Săliște activând singura Reuniune a meseriașilor din județul Sibiu.

Morarul săliștean Dumitru Mănig nu și-a abandonat ocupația, în timp ce personajul principal din **“Moara cu noroc”** a făcut-o, la 1881. Analizând consecințele dorinței de îmbogățire și abandonul ocupațiilor tradiționale, Slavici anticipa drama tuturor țăranilor și meseriașilor atrași de mirajul orașului și a noilor ocupații “asigurate” de revoluția industrială.

Criticul Magdalena Popescu analizând deciziile cizmarului Ghiță, concluziona: «Vina lui stă în prima și de fapt ultima hotărâre a vieții, aceea de a-și părăsi liniștea dobândită prin tradiție, pentru un belșug ușor și îndoielnic acordat de inițiativă. El a sfidat atunci soarta, și-a provocat-o. (...) **Vina stă în prima și fundamentală hotărâre de a schimba.**»

Dosarul **“morii din Galeș”** ar trebui să readucă în memorie povestea lui Slavici: **«Aici în vale e Moara cu Noroc.** Ori din care parte ar veni, drumețul se bucură când o zărește (...) căci, venind dinspre locurile rele, ea îl vestește că a scăpat norocos, iară mergând spre ele, la moară poate să găsească ori să aștepte alți drumeți, ca să nu plece singur mai departe. Și fiindcă aici se opresc toți drumeții, încetul cu încetul s-a făcut bătătură înaintea morii și oarecum pe nesimțite moara a încetat a mai măcina și s-a prefăcut în cărciumă și loc de adăpost pentru tot drumețul obosit și mai ales pe care noaptea-l apucă pe drum.» **Va fi salvată moara din Galeș? E moara din Galeș cu ... noroc?**

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/dosarele-patrimoniului-xi-moara-din-gales-e-cu-noroc-gura-riului-cel-mai-mare-centru-de-piuarit-si-jogarit-vina-sta-in-prima-si-fundamentală-hotarare-de-a-schimba-138638.html>

The screenshot shows a web browser displaying a news article on the website Tribuna.ro. The article title is "Dosarele patrimoniului (XI): Moara din Galeș e cu noroc? Gura Riului cel mai mare centru de piuarit și jogărit - Vina stă în prima și fundamentală hotărâre de a schimba!". The author is Marius HALMAGHI, dated 04.10.2018 22:11, with 110 views and 0 comments. The website header includes the Tribuna logo and navigation menu. A cookie consent banner is visible at the bottom right of the article content.

În: Tribuna, 04 octombrie 2018